Dag Hareide

Rektor Nansenskolen, Norsk Humanistisk Akademi

Kortsiktighetens tyranni og et grønt overhus

Er vår økonomi, politikk og etikk systemisk kortsiktig? Trenger vi et grønt overhus som tenker på den 7. generasjon?

Effektivitet er en overordnet målsetning enten vi produserer ting eller hjelper mennesker. Det skaper økonomisk vekst, og hvem tør være mot det? Effektivitet skal måles. Det er underlig hvordan f.eks. noen tall fra PISA (Programme for International Student Assessment) har styrt skoledebatten i Norge. Vi ligger bak de andre landene. Krise! Vi ønsker forsprang. Men forsprang er noe annet enn fremgang. Og forsprang er ikke særlig lurt om vi er på vei mot stupet.

Dette kortsiktige effektivitetsjaget kan vi kanskje akseptere om vi vet at de langsiktige målene er klart gjennomtenkt. Kloden vi har fått tildelt å leve på, har jo noen særs treige kretsløp. Og dersom vi vil leve greit her – ha nok ferskvann og jordsmonn, et noenlunde rent hav, et ozonlag og et klimasystem som ikke går amok – så må vi tenke og handle langsiktig.

Vi har de siste tiårene fått *en ny generasjon miljøproblemer*. De har til felles en lang avstand mellom årsak og virkning i tid og rom. Tidligere var det et umiddelbart forhold mellom miljøproblemet og virkningen på mennesker. Det var enkelt å redde Mjøsa fra overgjødning ved å endre noen vaner hos bønder og husmødre i nærheten. Nå er det slik at hamburgeren jeg spiser i Bergen, er produsert ved å rasere regnskogen i Brasil. Det som kommer ut av eksosrøret i bilen på E6, overoppheter verdenshavene, slik at mange korallrev vil dø. Sprayboksen jeg brukte i 1970-årene ødelegger ozonlaget en gang i fremtiden. Og atomavfallet i Halden må lagres atskilt fra levende organismer i titusener av år.

De som styrer økonomien styres selv av en ekstrem kortsiktighet. Finanskapitalen hand-

ler i aksjer, derivater, valuta osv. Mer enn 98 % av all handel i verden er ikke handel med varer og tjenester, men pengeflytting. Det skjer voldsomt hurtig med mål om kortsiktig fortjeneste. Store selskaper og store lands valutaer kan vakle i løpet av minutter.

Kortsiktigheten er ekstrem i finanskapitalen, men hersker også i realøkonomien. Kapitalismens krav om profitt og rentesystemet gjør at en investering må betale seg fort. Med rente på 6 % vil en investering om ti år være halvparten så mye verdt som i dag, og det som gjelder om 50 år er i praksis ikke noe verdt. Rentesystemet og kapitalismen diskonterer fremtiden og gjør langsiktig tenking ulønnsomt.

Politikerne skulle rette opp dette. Men ved valg hvert 4. år blir den politiske debatten overfylt av umiddelbare interesser for mer skole, lav skatt, mer veier osv. Dette er demokrati. Problemet er at noen er gjerningsmenn, andre er ofre. Nordmenn som tilhører verdens overklasse og verdenshistoriens mest forurensende generasjon, ser ut til å rammes senest og minst av klimaendringene og ødeleggelse av skog, ferskvann og jordsmonn. Og de som rammes hardest, har ikke stemmerett i våre valg – verken indianere i regnskogen, tyfonofre på Filippinene eller tørkerammede i Etiopia. Heller ikke våre barns oldebarn som virkelig skal få merke det. For ikke å snakke om andre levende vesen på kloden. Er vårt demokrati systemisk kortsiktig og gjeldende bare for en overklasse på kloden?

Vår tradisjonelle humanistiske og kristne etikk er også fokusert på det nære, på de mennesker vi møter. Hvordan skal vi lære å tenke etisk langt frem i tid og rom og i forhold til andre levende vesener? Langsiktigheten må inn i etikken, i politikken og i økonomien.

Jeg har en idé for det politiske systemet. Folk i Norge stemmer ikke på partier som prioriterer miljøvern, til tross for at de aller fleste regner miljøvern som et av de viktigste

temaene i valgkampen. Jeg tror det er fordi vi er sammensatte. En del av meg tenker langt og kjærlig på andre som har det vondt, en annen del tenker kortsiktig og egosentrisk på hva som tjener meg og mine nærmeste. Det siste vinner oftest. Ta denne dobbelt-heten som et utgangspunkt: La oss stemme to ganger. Første gang på vårt storting. Andre gang på et grønt overhus. Det skal være et overhus som ikke representerer tradisjonen og fortiden, som det britiske, men fremtiden og de kommende generasjoner.

Idéen fikk jeg fra en indianer i New York. Han tilhørte et råd i sin stamme som hadde vetorett overfor stammens ledere når de vedtok noe som gikk ut over «den 7. generasjon». De ble valgt fordi de ble antatt å ha lengre tanker og større visdom enn de aktivistiske lederne. Jeg kom hjem begeistret og diskuterte det med stortingspresident og statsminister på den tiden. Den første syntes det var interessant. Den andre syntes det var tull.

Vi kan velge et grønt overhus i egne valg for en lengre periode. De må uttale seg når lover og budsjettforslag går ut over den 7. generasjon. De kan få et eget rådgivningskorps med mye kunnskap om langsiktige virkninger av inngrep i naturen. Antakelig er det bedre å velge personer fremfor partier. Mange ville stemme på Willoch, som ikke stemmer på Høyre. Jeg tror folk vil stemme med den delen av seg som tenker langsiktig. Noen av Norges anerkjente frivillige organisasjoner kunne få retten til å nominere kandidater. Når man har prøvd ut dette grønne overhuset en tid, kan man skrive det inn i grunnloven og gi det reell vetorett. Dette er ikke en begrensnings av demokratiet, men en utvidelse.

I neste nummer:

- Demens og folkehelse
- Digitoksidose
- Årstall i medisinen
- Helsevurdering for førerkort
- Tobakksalg til mindreårige
- Skjærgårdslege i Nordland